

De rol van preventieve rechtshulp bij het “Access to Justice”-beleid in Vlaanderen: recent onderzoek¹

BERNARD HUBEAU^a

^a Gewoon hoogleraar, Faculteit Rechten, Universiteit Antwerpen (Corresp.: bernard.hubeau@uantwerpen.be)

Access to justice wordt beschouwd als een grondrecht en een noodzakelijk element in een democratische rechtsstaat. Het begrip *access to justice* wordt gedefinieerd als toegang tot eerlijke en rechtvaardige oplossingen voor potentieel juridische problemen. Potentieel juridische problemen hebben steeds een juridische component, maar hebben daarnaast ook vaak een sociale component. De toegang tot justitie wordt verzekerd middels de rechtshulp. Er kunnen twee types van rechtshulp worden onderscheiden. Het eerste type is de traditionele juridische eerstelijnsbijstand verleend door professionele advocaten. Het tweede type is de sociaaljuridische eerstelijnsbijstand (of sociale rechtshulp) bestaande uit verschillende diensten, gespecialiseerd in specifieke materies en die verder gaan dan de traditionele rechtsbijstand. De laatste jaren is de rechtshulp het voorwerp geworden van politiek debat in België en een veranderend beleid ten gevolge van de bevoegdheidsoverdracht in 2014 naar de Waalse en Vlaamse Gemeenschappen. Dit onderzoek is erop gericht meer duidelijkheid te verschaffen in de wijze waarop de eerstelijnsrechtshulp is georganiseerd en in hoeverre deze de toegang tot justitie heeft verbeterd.

Rechtshulp wordt vaak omschreven aan de hand van verschillende modellen: het charity model, het zorgenaamd *judicare*-model, het welfare-model, de complexe gemengde modellen en een vijfde model ontwikkeld door de onderzoeker, namelijk het *e-justice* model. Deze modellen zijn gebaseerd op de verstrekker van de rechtshulp. In de hedendaagse maatschappij verschuift het perspectief echter steeds meer naar de consument en de diensten die aan de burger moeten worden verstrekt. Het resultaat daarvan is dat niet-juridische dienstverleners belangrijker worden in het veld van de sociaaljuridische praktijk en de periode van het post-professionalisme is aangebroken.

Dit onderzoek heeft in de eerste plaats aandacht voor de traditionele instellingen die de toegang tot justitie inhoud moeten geven, namelijk het Justitiehuis en de Commissie voor Juridische Bijstand. Het werd al snel duidelijk dat deze instellingen in de dagelijkse praktijk hun doel niet bereiken. In de tweede plaats werd er geobserveerd in de inloopcentra in Leuven en Tienen, een pilootproject ontwikkeld door de lokale Commissie voor Juridische Bijstand en de CAW's (Centra voor Algemeen Welzijnswerk) met het oog op het bereiken van de meest kwetsbare burgers. In de laatste plaats werd er een kwantitatieve *pilot-study* uitgevoerd om meer inzicht te verwerven in het onlinegedrag van burgers met een juridisch probleem. De resultaten toonden aan dat online rechtshulp aan belang wint. Naar de toekomst toe zal dit waarschijnlijk nog uitbreiden en zullen burgers vaker hun toevlucht zoeken tot het internet voor informatie, maar ook voor het opstellen van juridische documenten of een verzoek aan de rechtbank.

¹ Steven GIBENS, onderzoeker aan de Universiteit Antwerpen en Lector aan de Karel De Grotehogeschool in Antwerpen verdedigde op 14 juni 2018 zijn doctoraat aan de rechtsfaculteit van de Universiteit Antwerpen. De titel van het proefschrift is “Access to Justice en een beleid inzake preventieve rechtshulp in Vlaanderen: naar een sociaal-juridische praktijk?”. Deze bijdrage gaat in op de krachtlijnen van zijn doctoraat.

Het onderzoek komt tot de conclusie dat er nog veel werk is om de toegang tot justitie op een coherente en kwalitatieve manier te verzekeren, aangezien er vooralsnog geen algemene beleidscontext is waarin de verschillende instellingen voor rechtshulp functioneren en er dus geen geïntegreerd onthaal bestaat. In die zin heeft *new public management* tot op heden nog geen ingang gevonden in het veld van de eerstelijnsrechtshulp.

Om de toegang tot justitie te verbeteren, werden aan het einde van het proefschrift vijf aanbevelingen geformuleerd voor de wetgever. De vijf belangrijkste aanbevelingen van de verhandeling focussen op de noodzakelijke samenwerking en interactie tussen beleidsmakers, professionals en de gebruikers van rechtshulp, op een duidelijk onderscheid tussen de lijnen in het rechtshulpgebeuren gekoppeld aan duidelijke opdrachten, op de noodzaak voor de professionals om zowel juridische als sociale diensten te verlenen, op de noodzaak aan een sterk globaal en duidelijk wettelijk kader en ten slotte op de rol van de rechtshulpgebruikers door het ontwikkelen van geëigende manieren om met juridische problemen en oplossingen om te gaan.

De hoop is dat van dit proefschrift tevens een boek verschijnt.